

МОВА ПОСТФОЛЬКЛОРУ В ДИСКУРСІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ МЕТАФОРИ, МЕМИ-КОНЦЕПТИ, ІЛЛОКУТИВНИЙ ЗМІСТ

Кирилюк О. Л.

ВСТУП

Російсько-українське протистояння, зумовлене анексією Криму та окупацією частини Луганської і Донецької областей, знаходить різні способи суспільного віддзеркалення. Реакція реципієнтів на ті чи ті суспільно-політичні події, на нашу думку, найпомітніше проявляється в постфольклорних текстах. Вони позбавлені офіційності та необхідності врахувати певні норми й правила, а тому передбачають широке використання мовних одиниць та художніх засобів. Обсценна, просторічна, жаргонна лексика, етнофолізми та інші складники «мови ворожнечі» – усі ці засоби часто трапляються в постфольклорних текстах.

Термін *постфольклор* вживають на позначення «народної творчості, сформованої в умовах урбанізації та посилення ролі ЗМІ й соцмереж»¹. У науковій літературі з подібним значенням також використовують лексеми *Інтернет-фольклор* та *мережевий фольклор*, трактуючи їх як «мультимедійну народну творчість в Інтернет-комунікаціях»². У пропонованому дослідженні під постфольклорними текстами розуміємо *присвячені темі російсько-українського протистояння короткі художні твори, поширювані через ЗМІ та соцмережі (анекдоти, вірші, каламбури, гасла, заклики, стилізації до відомих текстів тощо)*. За допомогою таких жанрів користувачі мережі надають власну оцінку певним подіям чи учасникам, висловлюють бажання щодо розвитку цих подій та їхніх очікуваних сценаріїв. Вважаємо, що такі твори можна розглядати як один із способів ведення інформаційної

---

¹ Денисюк Ж. Постфольклор інтернет-комунікації в аксіологічному вимірі. Київ : НАКККіМ, 2017. С. 6.

² Григоренко І., Воловенко І. Новітній український фольклор у мережевій комунікації: типологічні характеристики та тематика. *Intercultural Communication*. 2019. № 1(6). С. 42. DOI: 10.13166/inco/103643

війни, оскільки вона передбачає створення наративів із метою пропагування власних цінностей та руйнування цінностей ворога.

Мета пропонованої розвідки – дослідити мову постфольклорних текстів у дискурсі інформаційної війни в межах російсько-українського протистояння.

Завдання: 1) визначити концептуальні метафори й проаналізувати їхню роль у відзеркаленні аксіологічного змісту досліджуваних текстів; 2) виявити та дослідити усталені мемі-концепти інформаційного протистояння; 3) схарактеризувати іллокутивний зміст наявних у досліджуваних текстах спонукань.

Об'єктом дослідження стали 500 постфольклорних текстів українського сегмента мережі «Інтернет», дібраних з 2014 до 2021 року шляхом часткового відбору з таких джерел: а) інформаційні та розважальні портали: atn.ua, anekdot.kozaku.in.ua, bilshe.com, gazeta.ua, detector.media, depo.ua, durdom.in.ua, espreso.tv, znaj.ua, korrespondent.net, patrioty.org.ua, politiko.ua, radiosvoboda.org, censor.net.ua, ukr-anekdot.org; б) сторінки (а також коментарі під дописами) в соцмережах – facebook.com та twitter.com.

1. Концептуальні метафори як відзеркалення аксіологічного змісту постфольклорних текстів

Теорія *концептуальної (когнітивної) метафори* (ТКМ) розроблена Дж. Лакоффом та М. Джонсоном у праці «Метафори, якими ми живемо»³. ТКМ полягає в тому, що «за метафорою як фактом мови і мовлення стоїть метафора як когнітивний механізм, призначений для обробки інформації про абстрактні об'єкти (які перцептивно не сприймаються) шляхом їх порівняння з об'єктами конкретними, що мають перцептивну основу»⁴. У концептуальній метафорі відбувається взаємодія окремих концептів і цілих доменів, а результатом такої взаємодії стає низка мовних виразів. Наприклад, такі метафоричні висловлювання, як *голова не працює, мозок потрібно перепрошити, мозок завис, перезавантажити мозок* утворені на основі визначеної Дж. Лакоффом та М. Джонсоном

---

³ Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : Univ. of Chicago Press, 1980.

⁴ Жаботинская С.И. Концептуальная метафора: процедура анализа для множественных данных. *Актуальні проблеми менталінгвістики* : збірник статей за матеріалами VII Міжнар. конференції. Черкаси : Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, 28–29 квітня 2011 р. Черкаси : Ант, 2011. С. 3.

концептуальної метафори *РОЗУМ – це МАШИНА*⁵. Дію теорії концептуальної метафори можна продемонструвати на прикладі нашого матеріалу. Зокрема, Дж. Лакоф визначає такі концептуальні метафори війни: *ВІЙНА – ЦЕ ПОЛІТИКА, ПОЛІТИКА – ЦЕ БІЗНЕС*⁶.

Постфольклорні тексти як елемент інформаційної війни виконують кілька функцій: 1) формують і пропагують цінності одного учасника конфлікту; 2) руйнують цінності іншої сторони конфлікту; 3) змінюють ставлення до традиційно сформованих суспільних цінностей. Тому виявлення концептуальних метафор дасть змогу з'ясувати особливості розуміння реципієнтами суспільно-політичної ситуації та особливостей закладеної в тексти оцінки певних явищ.

Аналіз досліджуваних текстів засвідчує домінування таких цінностей: УКРАЇНА, АРМІЯ, ЗАХИСТ (країни), БОРОТЬБА, НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, НАТО, МОВА, НАЦІЯ, ТОМОС. Наприклад: «Вклоняюся вам, солдати, за те, що діти можуть мирно спати. Їх не тривожить гуркіт зброї. За мирне небо дякуєм, Герої!» (сторінка «Соломія Українець», facebook.com); «Там де танки НАТО, там живуть багато. А де танки вати, там палають хати»; «І на оновленій землі врага не буде супостата, а буде Порох, буде НАТО і Томос буде на землі»; «Най буду я панда, собака Муму, / Ворона, що карка і кряка, –/ Вкраїнську я вивчив би тільки тому, / Що Путін на ній не балака» (сторінка «Валерій Ясиновський», facebook.com); «Якщо це не твоя війна, то це не твоя країна»; «Росія влаштувала війну Україні за те, що в Україні до влади прийшли українці». «Найстрашніше для вати це не коли натівський чобіт марширує по Києву, а коли Україна, нарешті, вступить до НАТО і в цьому чоботі буде українська нога» (сторінка «Антиватник», facebook.com). Тому можна говорити про існування таких концептуальних метафор: УКРАЇНА як ЦІННІСТЬ, АРМІЯ як ЦІННІСТЬ, ЗАХИСТ (країни) як ЦІННІСТЬ, БОРОТЬБА як ЦІННІСТЬ, НЕЗАЛЕЖНІСТЬ як ЦІННІСТЬ, НАТО як ЦІННІСТЬ, МОВА як ЦІННІСТЬ, НАЦІЯ як ЦІННІСТЬ, ТОМОС як ЦІННІСТЬ.

---

⁵ Лакофф Дж, Джонсон М. Метафори, котóryми ми живем. Пер. с англ. / под ред. и с предисл. А.Н. Баранова. Москва : Едиториал УРСС, 2004. С. 52.

⁶ Lakoff George. Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf. *Viet Nam Generation Journal & Newsletter*. V3, N3 (November 1991). URL: http://www2.iath.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Texts/Scholarly/Lakoff_Gulf_Metaphor_1.html

На особливу увагу заслуговує зміна суспільного ставлення до такої цінності, як *ЛЮДСЬКЕ ЖИТТЯ*. Для досліджуваних текстів характерне вживання дегуманізувальних мовних засобів, які змальовують убивство ворога як розвагу, що корельована в глибинній структурі тексту із такими цінностями, як *ЛЮБОВ*, *ДОБРО* та ін.

Зокрема, такий зміст переданий за допомогою концептуальної метафори *УБИВСТВО як ЛЮБОВ*. Ця метафора втілена за допомогою текстів, стилізованих до слоганів реклами жувальної гумки «Love is»: *Кохання – це різати ворогів разом. Кохання – це смалити вату, щоб повернути Донбас*. Мовні засоби таких текстів здатні трансформувати ментальний лексикон суспільства, здійснивши репрезентацію концепту на позначення моральної цінності такими лексемами з негативною семантикою, як, наприклад, *різати, вбивати*.

Окрім вищезгаданої метафори, зафіксовано багато інших, які стають віддзеркаленням звичних суспільно-політичних чи побутових процесів: *УБИВСТВО/СМЕРТЬ як РОЗВАГА*, *УБИВСТВО/СМЕРТЬ як ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС*, *УБИВСТВО/СМЕРТЬ як ЮРИДИЧНИЙ ПРОЦЕС*, *УБИВСТВО як РОБОТА*, *УБИВСТВО як ПОРЯТУНОК*, *УБИВСТВО як ВІДПЛАТА*, *УБИВСТВО як ПОЛІТИКА*. Деякі з концептуальних метафор лежать в основі творення евфемізмів, що завуальовують поняття «вбивство» чи «смерть».

УБИВСТВО/СМЕРТЬ як РОЗВАГА. Ця концептуальна метафора присутня в глибинній структурі евфемізмів – вербалізаторів концепту «*БУТИ ВБИТИМ*»: *виграти квиток на концерт Кобзона, відправити на концерт Кобзона, пообідати в ресторані, пригостити в ресторані, відвідати ресторан, кататися в ліфті, щирий прийом у ресторані, їхати до театру* та ін.

Евфемізм «концерт Кобзона» увійшов до активного словника користувачів мережі «Фейсбук» у 2018 році. Сполуки «*відвідати концерт Кобзона*», «*виграти (отримати/купити) квиток на концерт Кобзона*», «*проситися на концерт*», «*запросити/відправити на концерт Кобзона*», «*передати запрошення на концерт*» почали асоціюватися з поняттям «убити» або «бути убитим». Виникнення евфемізму пов'язане з особистістю російського співака й політика Юсіфа Кобзона. Він публічно підтримував дії Росії щодо анексії Криму та агресії на Донбасі, зокрема, під час

одного з концертів виконав пісню спільно з ватажком незаконних проросійських збройних формувань О. Захарченком. За збігом обставин, О. Захарченко був убитий у 2018 році на другий день після смерті самого Кобзона. Тому в українському сегменті мережевого простору його вбивство було позначене сполукою *«поїхав на концерт Кобзона»*. Згодом різні варіації цього евфемізму почали використовувати на позначення вбивства або смерті ворога. Такі конструкції трапляються в офіційному публіцистичному просторі, тобто в повідомленнях українських ЗМІ: *«Поїшов на концерт Кобзона і помер»* (wz.lviv.ua, 20.08.20), *«Відправили окупантів на “концерт Кобзона”: бійці ЗСУ знищили КамАЗ бойовиків»* (vgolos.ua, 18.06.2020). Поширені вони також у постфольклорних текстах: *«Зал на концерті Кобзона повинен бути забитий повністю»* (коментар користувача «Борис Шпилька», facebook.com, 28.09.2021); *«І щоб на концерті Кобзона окупанти навіть у проходах стояли»* (коментар користувача «Андрій Ягмурджи», facebook.com, 28.09.2021).

Словосполучення *«концерт Кобзона»* зі значенням смерті/вбивства стало широкоживаним, тому його можна кваліфікувати як фразеологізм. Його вживання більше не обмежується винятково дискурсом російсько-українського протистояння. Зокрема, в українських ЗМІ цю конструкцію використовують під час оголошення втрат російських військ в інших збройних конфліктах: *«Коряга "Домовий" Петро з Владивостока **сходив на концерт Кобзона** в Сирії. Квиток коштував 200 рублів. До Сирії шукав можливість **сходити на концерт** на Донбасі. Все буде Україна і перемога за нами!»* (apostrophe.ua, 11.11.2019).

Часто евфемізм *«концерт Кобзона»* супроводжуваний вказівкою вартість такого «квитка» – *«200 рублів»*. Таке трактування є алюзією до терміна *«двохсотий»*, який у пострадянському інформаційному просторі використовують на позначення загиблих військових. Маркування *«вантаж-200»* на позначення тіла загиблого під час авіап перевезення стало поширеним в період афганської війни (70–80 рр. ХХ ст.). У сучасному мережевому дискурсі зафіксовано вербатив *двохсотити* (вбивати): *«Я допомагаю одним людям **двохсотити інших»**»* («Роман Донік», facebook.com, 15.09.2021).

Також зафіксовані трансформовані тексти, наприклад, видозмінений анекдот: *«Хоронили Кобзона, порвали два Захарченка»* (оригінал: *Хоронили тещу, порвали два баяни*).

Евфемізм «їхати до театру» також пов'язаний з убивством одного з ватажків незаконних збройних формувань – А. Павлова (*Мотороли*). Мотиватором евфемізму стало рішення окупаційної влади провести офіційне прощання зі своїм військовим у театрі м. Донецька. Згодом конструкцію «їхати до театру» як заміну сполуки «бути вбитим» українська мережа використала щодо вбивства інших ватажків незаконних угруповань, наприклад: *Гіві їде до театру* (segodnya.ua, 8.02.17), «Тільки 2 вересня і тільки в Донецькому театрі опери та балету! Вистава “Прощання з #Захарченко”. За участі краєвих акторів #ДНР. Вхід за запрошеннями або прямим попаданням» («Алла Березюк @Alla_Berezuk», Twitter, 01.09.2018). Реалізовано концептуальну метафору **УБИВСТВО** як **ВИСТАВА**.

Евфемізм «пообідати в ресторані “Ветерок”» пов'язаний з убивством Євгена Жиліна – одного з лідерів проросійського руху в Україні. Подія сталася під час перебування Жиліна в ресторані “Ветерок” (рос.), що спричинило появу жарту «пообідати в ресторані «Ветерок» як синонім до конструкції «бути вбитим». Так само мотиватором для появи нових текстів стало саме прізвище активіста: «Жилін» співзвучне зі словом «жила», яке має кілька значень: 1) судина, по якій тече кров у тілі людини чи тварини; 2) міцна сполучна тканина, що прикріплює м'язи до кісток; сухожилля⁷. Так виникли евфемічні сполуки *знежилити м'ясо* (рос. *обезжилить*); *рецепт знежиллення м'яса* та ін., що завуальовано пояснюють момент убивства. Також виник жарт «Живе пиво, а Жилін – ні». Цей постфольклорний текст побудований на мовній грі, в основі якої лежить використання терміна «живе пиво» (різновид напою), та одночасної антитези «живий – мертвий».

УБИВСТВО як **ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС** – ця метафора узагальнює тексти, в основі яких лежать інші метафори, що трактують вбивство чи смерть як наслідки дії технічних засобів. *Моторола* – прізвисько одного з учасників незаконних збройних формувань – стало причиною появи евфемізмів, пов'язаних із семантикою відповідного твірного слова. Прізвисько виникло шляхом трансонімізації прагматоніма – марки мобільного телефону «Моторола». Убивство носія цього прізвиська було пояснене користувачами мережі такими евфемізмами: «*оновитися до 200-ї моделі*», «*бути*

---

⁷ Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 2. С. 529.

не в мережі). В основі цих сполук метафори *ВБИВСТВО* як *ОНОВЛЕННЯ*; *БУТИ ВБИТИМ* як *БУТИ НЕ В МЕРЕЖІ*. Наприклад: *Моторола більше не в мережі*; «*200ю модель Мотороли сняли с производства*» («Oleg Sukhov», Twitter, 16.10.2016). Термін *200-та модель* використано як алюзію до лексеми «двохсотий» на позначення загиблого військового.

Загальна семантика телефонії після цього була використана й під час творення текстів як реакцій на вбивства інших ватажків терористів: *Моторола таки додзвонився до Гіві. Обидва більше не в мережі. Через гранату додзвонився* (Twitter, @sasha_sotnik, 8.02.17).

Оскільки вбивство сталося внаслідок вибуху ліфта, створювані користувачами тексти були увиразнені вербалізаторами концепту *ВИБУХ*. Часто смерть ватажка терористів зводилася до порівняння з вибухом мобільних телефонів: *Тепер не тільки самсунги вибухають, а й Мотороли* («@x9den9x», Twitter, 17.10.16). *Вибух радості у зв'язку з вибухом у ліфті* («Volodymyr Viatrovych», 16.0.2016).

Обставини, за яких відбулося вбивство, стали причиною виникнення текстів із концептуальною метафорою *УБИВСТВО* як *ПОЇЗДКА В ЛІФТІ*: *Кажуть, Захарченко поїхав на ліфті Мотороли на концерт Кобзона* («Egorov.Anatoliy», Twitter, 31.08.2018).

УБИВСТВО як *ЮРИДИЧНИЙ ПРОЦЕС*. *Евфемізми «приєднатися до режиму тиші», «дотримуватися мінських угод»*. Також велика кількість текстів постфольклору була утворена внаслідок загибелі ватажка терористів М. Толстих (Гіві). Убивство сталося в результаті вибуху в робочому кабінеті терориста. Зокрема, в ефірі українського «П'ятого каналу» про цю подію повідомили так: *Відбулася офіційна зустріч ватажка бойовиків Михайла Толстих на позивний «Гіві» з ватажком бойовиків Арсеном Павловим на позивний “Моторола”. Початок був доволі вибуховим... Сама ж зустріч минула в доволі теплій атмосфері: кабінет вигорів уцент. За наслідками бойовик Гіві разом з ще двома терористами остаточно приєднався до режиму тиші і дотримання мінських домовленостей, як це раніше зробив Моторола. Інформацію про передислокацію до пекла ватажка окупаційного формування “Сомалі” підтверджують самі бойовики...* (П'ятий канал, 9.02.2017).

У наведеному уривку вербалізаторами концептів *СМЕРТЬ* стають сполуки: «*приєднатися до режиму тиші*», «*дотриматися мінських домовленостей*», «*передислокуватися до пекла*», «*офіційна зустріч*». Концепт *СМЕРТЬ ВНАСЛІДОК ВИБУХУ* вербалізовано евфемізмами «*вибухова зустріч*», «*тепла атмосфера*».

Сполука «*дотриматися мінських⁸ домовленостей*» є алюзією до поняття «мінські угоди», яким позначають документи про тимчасове перемир'я у війні на сході України, підписані на переговорах у м. Мінську у 2014 році.

Те, що смерть бойовика настала внаслідок вибуху в робочому кабінеті, спричинило також використання уже відомого фразеологізму «*згоріти на роботі*». Зазвичай його вживають зі значенням «виснаження внаслідок перенавантаження, пов'язаного з виконанням службових обов'язків». Однак у контексті повідомлень про М. Толстих це словосполучення використане в прямому значенні: *Почнемо з хороших новин – ще один лідер донецьких бойовиків згорів на роботі* (nv.ua, 8.02.17).

У наведених вище текстах застосовано прийом зведення вбивства людини до рівня звичної, буденної справи, яка сприймається суспільством позитивно. Така реакція ЗМІ та соцмереж на вбивство людської особи може бути пояснена таким явищем, як «втома від співчуття» (compassion fatigue). Зокрема, це явище досліджують K.N. Kinnick⁹ та S. Moeller¹⁰. Щоб новини про війну тривалий час привертати увагу громадськості, вони не повинні зосереджуватися виключно на змалюванні страждань, бо з часом у суспільства притупляється почуття співпереживання. Тому смерть військових ворожої сторони у ЗМІ представляють як хорошу новину, яка одразу ж знаходить позитивний відгук у реципієнта і стає причиною створення постфольклорних текстів позитивного змісту, в яких людське життя знецінюється, якщо це життя людини із табору ворога.

---

⁸ «Мінські угоди» – документи про тимчасове перемир'я у війні на Сході України, підписані на переговорах у м. Мінську у 2014 році.

⁹ Kinnick Katherine N., Krugman Dean M. and Cameron Glen T. Compassion Fatigue: Communication and Burnout toward Social Problems. *Journalism & Mass Communication Quarterly*. 1996. V. 73(3). P. 687–707. URL: <https://doi.org/10.1177/107769909607300314>

¹⁰ Moeller Susan. Compassion Fatigue: How the Media Sell Disease, Famine, War and Death. London : Routledge, 1999. 400 p.

Однак у досліджуваних текстах знецінення зазнає не тільки людське життя, а й будь-які інші поняття, створювані й пропаговані стороною-опонентом. У дискурсі інформаційної війни особливо помітним є робота щодо знецінення в суспільній свідомості незаконних сепаратистських утворень на тимчасово окупованій території України (так званих ЛДНР – «ДНР» та «ЛНР»). У пост-фольклорних жанрах їх змальовують, як місця із домінуванням негативних явищ. Виділено такі концептуальні метафори: *ОКУПОВАНИЙ ДОНБАС як МОСКВА, НОВОРОСІЯ/ЛДНР як ЧУЖІСТЬ, ЛДНР як СОЦІЛЬНА КАТАСТРОФА, ЛДНР як ФЕЙК, РУССКИЙ МІР як ЗАГРОЗА, ЛДНР як НЕВИЗНАНІСТЬ, ЛДНР як КНДР, ЛДНР як КРИМІНАЛ.*

ОКУПОВАНИЙ ДОНБАС як МОСКВА. Наприклад: «Донбас перетворився на маленьку **Москву**: кадірівці¹¹ й буряти¹², **скажені ціни**, всі один одного **ненавидять** і **Путін** їхній президент» (sensor.net.ua). Окупований Донбас показано як територію, якою керує президент іншої держави, тому наявний антропонім Путін. Таким способом здійснено вказівку на того, хто здійснив військову агресію. Фраза «перетворився на Москву» через трактування її лексемами на позначення негативних понять («скажені ціни», «кадірівці», «ненависть») виконує функцію інформаційного запобіжника, тобто застерігає реципієнтів від будь-якого бажання повторити долю цих незаконних квазідержавних утворень.

НОВОРОСІЯ/ЛДНР як ЧУЖІСТЬ. Наприклад: «*Слава Київській Русі, Новоросія – соси*». «Лідери ЛуганДону звинувачують у сепаратизмі “козаків”, кадірівців і бурятів, які створюють свої “республіки” на окупованій частині Донбасу: Новобурятія, Новочечня, Новокубань та інші...» Знецінюється нав'язане Росією поняття так званих «республік» –«Новоросії», «ДНР» і «ЛНР». Знецінення відбувається шляхом формування наративу чужості, пояснення, що події нав'язані ззовні. Лексеми «Новобурятія», «Новочечня», «Новокубань» вказують на творення «чужих республік» на території Донбасу. Це допомагає вибудувати також наратив неконтрольованості дій на окупованій території. Знецінювальний ефект створює також

---

¹¹ *Кадирівці* – назва учасників незаконних воєнізованих формувань, які пов'язують з президентом Чечні Рамзаном Кадіровим.

¹² Українські ЗМІ оприлюднювали докази, що серед учасників незаконних воєнізованих формувань, які воюють в Україні на боці сепаратистів, є представники народів, що проживають на території Російської Федерації.

вживання лексеми *Бомжоросія*: «Бомжі у дворі оголосили про створення своєї держави **Бомжороссія**».

ЛДНР як СОЦІЛЬНА КАТАСТРОФА. У текстах мережевого фольклору окуповані території змальовані як місце соціальних та гуманітарних проблем, які почалися з настанням окупації. Наприклад: *Власники соціальних карт «ЛНР» і «ДНР» отримують скидку снарядів* («Антиватник», facebook.com). *Звинувачення: «Коли в Донецьку були проукраїнські мітинги, багато хто в них участі не брав. Мовляв, у нас робота й купа справ. Цікаво, як у них тепер з роботою і справами?»* (censor.net.ua, 14.03.2015).

ЛДНР як ФЕЙК. Тести, в основі яких лежить така метафора, покликані довести абсурдність існування і самих незаконних утворень, і артикульованих їхніми представниками цінностей, зокрема таких, як «захист російськомовного населення». Наприклад: *Сили ДНР уведені на територію ЛНР для захисту донецькомовного населення* («Свідки кривавого пастора», facebook.com); *Росіяни напали на росіян, щоб захистити росіян від росіян; рос. – За що воюють сепаратисти ЛНР? – За ужесточение санкций против России и крах её экономики!; рос. Как стало известно, «военкомат ДНР» в Москве, набирающий добровольцев воевать за освобождение Украины от украинцев, расположен на территории психиатрической клиники* («Антиватник», facebook.com).

2. Іллокутивний зміст спонування до боротьби

Постфольклорні тексти, окрім поширення певних емоцій і смислів, програмують реципієнтів на втілення певних поведінкових сценаріїв.

У процесі аналізу виявлено та узагальнено систему мовних засобів, що спонукають до: а) фізичного покарання ворога, його вбивства; б) відмежування від ворога.

Іллокуція заклику може бути передана різними засобами, серед яких найбільш поширені такі: дієслова у формі наказового способу; присудкові слова зі спонукальною семантикою; інфінітивами на позначення дії в поєднанні зі сполуками *один спосіб, єдиний вихід*; конструкції із семантикою безальтернативності тощо.

2.1. Дієсловами у формі наказового способу.

У формі 2 особи однини чи множини. Такі тексти є переважно зверненням до воїнів української армії із закликом бити ворога.

Наприклад: «Якщо ти чуєш слова про братерську дружбу, єдину православну віру і спільну історію, – **стріляй** в напрямку звуку» («Свідки кривавого пастора», facebook.com); «**Знищуй** окупантів, інакше вони знищать тебе». Такі дієслова можуть належати до ненормативної лексики: *За Київ і за Львів – **ї#аи**те москалів!* («Антиватник», facebook.com); «**Ї#аи** невпинно!» (гаслі атовців). Іллокуція заклику передана за допомогою особових форм наказового способу ненормативного дієслова *ї#аи*ти у значенні «знищувати». Прийменниково-іменникові конструкції *за Київ і за Львів* надають окресленій у заклику меті відтінку шляхетності – захист своїх міст. Подібним прикладом програмованої поведінки є текст *Мочить, ребята, ту скажену / Кацапсько-коларадську рать / І навіть можна полонених / Не брать* (акаунт «Кокс Квасневського», facebook.com), у якому використано етнофолізм «кацапсько-коларадську» як засіб «мови ворожнечі». Іллокуція заклику виражена жаргонним дієсловом *мочити* у значенні *вбивати*.

У формі 3 особи однини й множини. Такі висловлювання стосуються переважно ворога, який має виконати якусь дію: *пити з України*. Наприклад: *Хай ідуть в дупу москалі з української землі*.

2.2. Присудковими словами зі спонукальною семантикою необхідності (*треба* (розмовний варіант *нада*), *потрібен*, *повинен*), або можливості як умови (*можна*). Лексему *потрібен* вживають зі значенням «такий, без якого не можна здійснити, виконати щонебудь, необхідний для чогось»¹³. Наприклад: «*Донецьку й Луганську потрібен особливий статус – статус території з поглибленим вивченням української мови та історії України*» (сторінка «Баба й Кіт», facebook.com). Слово *треба* зі значенням «потрібно, необхідно, слід»¹⁴ вживають як частину складеного дієслівного присудка, що надає відтінку необхідності виконання дії, позначеній інфінітивом. Наприклад, *треба вирізати*: «*Багато хто вирізає сніжинки перед Новим роком, а треба сепарів*» («Антиватник»). Слово *повинен* зі значенням «який має своїм обов'язком, зобов'язаний щось робити»¹⁵, наприклад: «*Наявність*

¹³ Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 8. С. 424.

¹⁴ Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 10. С. 241.

¹⁵ Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 6. С. 656.

російських військових в Україні повинні підтверджувати не аналітики, а патологоанатоми» (sensor.net).

Ще одним поведінковим сценарієм стосовно ворога можна вважати заклик до остаточного відмежування від нього, розірвання будь-яких контактів: *Щоби не лізли зомбі злії / Не починали тут війну / Построїть нада із росією / Стіну* (акаунт «Кокс Квасневського», facebook.com). Ілюстрація заклику передана за допомогою складеного дієслівного присудка *нада постройть*. У тексті також задіяна концептуальна знелюднювальна метафора (*лізуть зомбі*). Негативна конотація посилена за рахунок вживання епітета *злії*. Таке використання повної нестягненої форми прикметника наближає текст до традиційних фольклорних творів. Показовим є написання слова *росія* з малої літери.

Лексема можна вжити зі значенням «є умови, можливості для здійснення чого-небудь; можливо»¹⁶: «Україну розділяє не українська мова, а Кремль. Україну розділяє не Томос, а ФСБ у московській церкві. Україну відділяє від Донбасу і Криму не інша культура, історія, мова, а Росія. Миру в Україні можна досягнути не поступками ворогові, а перемогою у війні» (сторінка «Антиватник», facebook.com). У наведених текстах лексемами, що віддзеркалюють категорію «свій», стають «українська мова», «історія України», «Томос». Вони також стають мовними репрезентантами концептів ПЕРЕМОГА й МИР. Категорія “чужий”, тобто ворог, представлена одиницями «Кремль», «ФСБ», «Росія», які стають мовним відбиттям концепту РОЗДІЛЯТИ.

2.3. Інфінітивами на позначення дії в поєднанні зі сполуками *один спосіб, єдиний вихід*. Наприклад: *Є тільки один спосіб розв'язати проблему Донбасу: виселити до Росії все кодро, яке ненавидить Україну* (сторінка «Антиватник», facebook.com).

2.4. Конструкціями із семантикою безальтернативності. Наприклад: «Україна існує, доки ми готові за неї вбивати». У тексті присутня імпліцитна логічна зв'язка *якщо..., то...: якщо ми хочемо, щоб Україна існувала, то повинні вбивати ворога*. Інколи ця зв'язка в тексті виражена безпосередньо. Зокрема, поширеним у мережевому просторі є жартівливий текст, стилізований під інверсійні висловлювання майстра Йоди – вигаданого персонажа із

---

¹⁶ Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 4. С. 779.

фільму «Зоряні війни»: *«Гойдатиме вітер ноги твої, москаль ти якщо»* (5.ua, 08.12.2018).

2.5. Гаслами. Деякі тексти побудовані у вигляді набору гасел, що прямо закликають до дій: *«Смерть російським окупантам!»*; *«Клоунів повернути в цирк! Вату – у стійло! Окупантів – у землю!»*; *«Москаль не мамонт, сам не вимре»* (сторінка «Антиватник», facebook.com).

2.6. Звертаннями в поєднанні дієсловами зі спонукальною семантикою. У ролі звертань переважно етноніми *українці, росіяни* або дегуманізована лексика *сепари, вата*. Наприклад: *«Росіяни, щоб перемогти фашизм, треба штурмувати не Берлін, а Кремль»* (сторінка «Антиватник», facebook.com).

Однак інколи іллокуція заклику передана без засобів прямого спонукування. У такому випадку спонукування здійснено шляхом вживання лексем для вербалізації концептів *УБИВСТВО, СМЕРТЬ*: *«До Росії стало менше приходити трун з Донбасу, тому що москалі в одну труну стали класти по двоє-трьоє»*; *«З початком АТО в Росії різко підскочила смертність від колективних інсультів»* (сторінка «Антиватник», facebook.com).

2.7. Поєднання дегуманізованої лексики і слів із семантикою бажального покарання. Окрім виконання функції знелюднення, дегуманізувальна лексика є засобом досягнення комічного ефекту, оскільки перетворює людей на кумедних персонажів. Тому часто в мережевому фольклорі такі лексеми вжиті поруч зі словами, що вказують на спосіб знищення позначуваних ними осіб. І в такому випадку процес знищення і його результат також набувають комічного відтінку. У досліджуваних текстах трапляється використання таких дегуманізувальних засобів.

Лексеми ватник, вата, сепар. Слово з дегуманізувальним значенням *сепар* також часто поєднуване з лексемами, що вказують на комічну загибель: (рос.) *Сепар в лесу устанавливал мину. Тихий хлопок. И упал он на спину. Красный фонтанчик листок окропил. Саша с усмешкой глушитель скрутил* (dero.ua). Загибель *сепара* в такому контексті викликає позитивні емоції, які досягнуто за рахунок слова у зменшено-пестливій формі *фонтанчик*, а також лексеми *усмешка*.

Засобом зображення такої помсти часто стає антитеза: (рос.) *Сепар Петрович сел на пенек: «Ох и тяжелый сегодня денёк!» Долго в «зеленке» летали штаны. Вот оно – подлое эхо войны!*

(dero.ua). Класична фраза *сісти на пеньок* є алюзією до народних казок, а отже, налаштовує реципієнта на позитивний і справедливий контекст. Смерть *сепара* зображена сполукою *летали штаны*, що створює комічний ефект. Сполука *ехо війни* має зазвичай сумні конотації, однак у цьому контексті стає засобом гумору, оскільки поєднується з жартом.

Лексеми утилізація, утилізувати: – У гібридній війні на Донбасі Росія **утилізує** старі боєприпаси і тупих **ватників**. / – Якщо перше колись закінчиться, то в другого **невичерпний ресурс** (ukr-anecdot.org). Терміном *ватники* позначено учасників незаконних збройних формувань на Сході України. Поєднання лексеми *ватники* зі словом *утилізує* має дегуманізувальний ефект. Слово *утилізація* вживають зі значенням «використання будь-яких відходів або лишків як сировини...»¹⁷. Тому осіб, яких уже позбавлено людських рис за допомогою лексеми «ватники», також дегуманізовано шляхом порівняння з *відходами, лишками*.

Зооморфна семантика. Один зі способів дегуманізації – імпліцитне порівняння людей із тваринами. Наприклад: *Весна 2015. Ведмідь, Вовк і Лисиця розказують, як пережили зиму. Лисиця, худа, побита, каже: «Найнялася стерегти курник. Курей по одній крапа та їла. А потім – ревізія. Мене так побили – ледве втекла». Вовк теж побитий: «Овець стеріг, жер по одній, а потім – ревізія». А Ведмідь, веселий, гладкий, каже: «А біля мого барлогу блокпост “новоросів”, то я їх всю зиму їв». Звірі здивувалися: «Як же ти не попався?» Ведмідь відповів: «Та це ж “новороси” – хто їх рахує?» (dero.ua). Слово *новороси* вжито для маркування учасників проросійських незаконних збройних формувань. У тексті їх прирівняно до *курей* та *овець*, яких потрібно вбивати, аби вижити.*

Часто комічний ефект досягнуто шляхом вживання лексеми *сепар* поруч зі згадкою про *колорадського жука*, що викликано асоціюванням прихильників сепаратизму з носінням георгіївської стрічки, яка за кольором нагадує цей вид комах: «-Барак, що ж ти заборонив нам зброю продавати? Як же нам від окупантів оборонятися? – Петро, ти нічого не зрозумів. Зброю ми продати не можемо – буде міжнародний скандал. Питай в магазинах “засіб від колорадів” і вільно бери будь-який калібр!» (Цензор.Нет).

---

¹⁷ Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 10. С. 508.

Порівняння людини з жуком переводить її вбивство до розряду звичної для суспільства боротьби зі шкідниками.

Використання фразеологізмів також є ще одним способом зооморфного маркування ворога: *Гранату глупій мавпі в руки / Не дав би даже ідіот / А рашка терористам «Буки» / Дайот* (акаунт «Кокс Квасневського», facebook.com). У наведеному тексті використано фразеологізм *мавпа з гранатою*, де *мавпа* стає синонімом до слова *терористи*. Способом зневажливого ставлення до ворога також є написання слова *рашка* з малої літери.

Трапляються зооморфні асоціативні порівняння: «- Батьку, шкода мені кабанчика різати .../ – Ти уяви, що то москаль. /- Уявив – можна я його голими руками задушу?»

Також трапляються випадки вживання імпліцитного зооморфного порівняння: «*Ото б узять зробити клітку / розміром дето трі на трі / і шоб ху#ло сидів за сіткою / внутрі*» (акаунт «Кокс Квасневського», facebook.com, 01.07.14). У тексті використано традиційну обценну лексему *ху#ло* на позначення президента Росії. Лексеми *клітка* і *за сіткою* формують образ тварини в клітці, а отже, демонструють порівнянням президента Росії з твариною.

Етнофолізми. Функцію комічного знеособлення виконують також етнофолізми москалі, кацапи, москальня, москальський.

Особливої популярності набули тексти, в яких невдачі росіян зображені як причина гарного настрою українців: Знову нафта обвалилась Та знецінились рублі, Щось згоріло, щось розбилося. З добрим ранком, москалі! (politiko.ua). Комізм досягнутий за рахунок вживання вітальної формули З добрим ранком після використання лексем на позначення негативних для ворога явищ: обвалилось, знецінилось, згоріло, розбилося. У тексті «Мало хто знає, що на москальському прапорі – синій – це ізолента» («Свідки Кривавого Пастора», facebook.com, 20.08.2020) просторічна лексема ізолента (ізоляційна стрічка) є об'єктивацією гумористичного наративу про те, що в росіян вся техніка тримається «за допомогою ізоленти та якоїсь матері».

3. Мемі-концепти як засіб творення комічного ефекту

Термін *мем* у мовознавчій літературі трактують як «колективне несвідоме в момент набуття словесної чи іншої знакової форми»¹⁸.

---

¹⁸ Жаботинская С.А. *Язык как оружие в войне мировоззрений майдан – антимайдан: словарь-тезаурус лексических инноваций Украина, декабрь 2013 – декабрь 2014.* УАК/ЛІПІ. URL: https://uaclip.at.ua/zhabotinskaja-jazyk_kak_oruzhie.pdf.

Ця форма може бути у вигляді слова чи картинки. Головне її завдання – викликати більшу емоційну реакцію, відклик у реципієнта.

Оскільки мем та концепт є поняттями, в тому числі, когнітивістики і обидва позначають певне поняття, в науковій літературі трапляються випадки ототожнення термінів. Зокрема, науковці розглядають меми як концепти, що реплікуються, тому визначають їх і як неподільні «кванти знання», і як структуровані фрейми й скрипти, що містять сукупності ментальних одиниць¹⁹. Однак ототожнювати ці терміни не варто, оскільки концепт є ширшим поняттям. І мем може збігатися з концептом тільки в тому випадку, якщо йдеться про яскравість і емоційність сигніфіката і чіткий зафіксований сталий образ. Тобто поняття *ІХТАМНСТИ* може бути і концептом, і мемом, а, наприклад, сигніфікат *ДЕНЬ* є концептом, але не є мемом, оскільки позбавлений семантичної експресії, не викликає емоційних реакцій.

Деякі фейки (неправдиві новини) російської пропаганди викликали широку реакцію українського суспільства і стали своєрідними мемами-концептами, які актуалізуються шляхом згадування стандартної сполуки слів. У текстах постфольклорних жанрів зафіксовано такі найбільш поширені меми-концепти, мотивовані фейками російських ЗМІ.

Мем-концепт *ДВА РАБИ* виник після того, як на російському телебаченні повідомили, що за участь в АТО солдатам української Національної гвардії командування нібито пообіцяло «клаптик землі і два раби» («Первый канал», 2.11.2014). У постфольклорних текстах мем може бути виражений безпосередньо сполукою «два раби» (У правосєка два раба, / потомушо жизнь борьба (detector.media, 5.11.2014); За двома рабами поженешся, третього подарують), а також іншими мовними засобами:

1) словоформами раби, раб, рабиня: «Хто знає, коли вийде каталог рабів за листопад?»; «Я віддаю перевагу рабиням. Більше толку і в окопі приємніше» (заступник голови Дніпропетровської ОДА Борис Філатов); «Всім доброго дня і покірних рабів!»; «Після повідомлення, що за участь в АТО дають рабів, козака армія перейшла на сторону хунти» (detector.media, 5.11.2014);

---

¹⁹ Квят А. Медиамем как инструмент политического PR: когнитивный поход. *Электронный научный журнал «Медиаскоп»*. 2013. Вип. 1. URL: <http://www.mediascope.ru/node/1254>

2) складними словами: «Важливо! Раб-наркоман вважається як 0,3. Раб-алкоголік – як 0,7. Не дай себе обдурити! Вимагай повноцінного раба!»;

3) сполука «невільницький ринок», а також числівник два + слово росіяни (з відповідними географічними уточненнями): «Щойно з невідницького ринку в Ірпені. Перед ринком розтягували плакат “Українець – не просто той, хто хоче свободи, а той хто хоче свободи для двох росіян”. Коротше, попалися мені сьогодні якась бабуся з-під Пензи і передпенсійного віку підполковник російських спецслужб» (detector.media, 5.11.2014);

4) сполукою на позначення осіб обох статей: «Треба брати хлопчика і дівчинку, через рік буде троє»;

5) складноскороченими словами та терміном «работоргівля»: «УкрРабТорг відкриває набір в кадровий відділ. Вимоги: знання основ работоргівлі, знання ідеології Гітлера, свій транспорт, бензин оплачуємо»;

6) займенником «свої»: Я своїм приніс кіло моркви. Плакали, цілували руки»;

7) графічне виділення: «Київ, екскурсійний автобус, голос гіда в групі російський туристів: «А тепер подивіться наліво. Це найбільший на сьогоднішній день невідничий ринок у світі – БесаРАБка» (detector.media, 5.11.2014).

Мем про двох рабів часто супроводжуваний у постфольклорних текстах демонізованою лексикою, що також актуалізує фейки російської пропаганди: *концтабори, правосеки, здати на органи, вбивати мирних жителів*. Наприклад: «Здам койки вашим рабам в Миколаївському **концтаборі**. Зручні спальні місця, смачна їжа і багато роботи гарантуємо! Писати особистим повідомленням!»; «Отримав рабів і не знаєш що робити? Здай їх нам оптом! Перший львівський **концтабір**»; «А я своїх двох рабів вже здав на органи через знайомих **правосеків**. Їм зарплату органами ополченців видають, дуже вдала угода вийшла»; «А чому тільки два раба? І чому тільки Нацгвардії? Яка несправедливість... А як же інші війська, вони що не **вбивають мирних жителів?**» (detector.media, 5.11.2014).

Інколи ці тексти наповнюють лексемами на позначення понять, пов'язаних із Донецькою територією: топоніми *Ізварине* чи таке явище, як «*копанка*», яке позначає копальню, на якій ведуть нелегальний видобуток вугілля: *А в нашого барина – два раби з Ізварино. Риють при нагоді копанку в городі – Щоб відчутти себе вдома, вільно й на*

свободі (detector.media, 5.11.2014). Трапляються тексти, стилізовані під народні або сучасні пісенні твори. Наприклад: **Ой на горі два раби. Сам на своїх зароби** (detector.media, 5.11.2014).

Мем-концепт ЗНЯТИ В НАЦГВАРДІЮ. Поява мему мотивована дописом російської журналістки телеканалу «Россия-24» Олени Кочкиної на своїй сторінці у фейсбуці про те, що нібито в Україні чоловіків «знімають з потягів і відправляють в Нацгвардію» (сторінка «Елена Кочкина», 24.07.2014).

Більшість текстів побудована на мовній грі через різні відтінки дієслова «зняти» залежно від поєднання з іншими лексемами: *зняти когось із потяга* – «зняти одяг», «зняти наліт/накип», «зняти відео», «зняти щось із себе», «зняти піну», «зняти гроші», «зняти пам'ятник» (усього 9 варіантів). Наприклад: «Професійний фотограф. Пропоную послуги зі **зйомки портретів, весіль, домашніх улюбленців**. За окрему плату також **зніму в Нацгвардію**. тел. 22-22»; «Хотіла **зняти накип** з чайника – не вийшло... Віддала в Нацгвардію – нехай самі знімають»; «У бабусі в селі в курнику хтось уночі всіх курей **із гнізд познімав**. Все, не згадуйте лихом, йду шукати в Нацгвардії»; «Дивом вдалося **зняти** Олену Кочкину з цього, не побоюся цього слова, поїзда смерті. Які ще підтвердження потрібні? В останній момент, вже під обстрілом фосфорними мінами, нашому фотокореспонденту вдалося **зняти сам поїзд**. Россия-24»; «Втік до Туреччини, сиджу на пляжі і купаюся в морі одягненим. Боюся **знімати що-небудь із себе, за інерцією**»; «**Знявши наліт**, не забудь про Нацгвардію»; «Продавиця **зняла піну** з пива – забрали в Нацгвардію» (radiosvoboda.org, 13.07.2014); «На Донбасі сейчас нова мода: **снимают памятники Ленину и отправляют в Нацгвардию**» (sensor.net.ua, 10.08.2014); «**Знімають гроші** з банкоматів і забирають в Нацгвардію».

Використання лексем, асоціативно пов'язаних із транспортною тематикою: батальйон **«Вагон»**; **«Увага! Двері зачиняються. Наступна станція... Ну ви зрозуміли»**. **Поїзд** «Київ – Нацгвардія»; «Ранок, будні, звичайна українська маршрутка: **Один до Нацгвардії, передайте**».

Трансформація крилатих висловів та фразеологізмів: «**А тебе вже зняли в нацгвардію?**»; «**Тихіше їдеши – далі Нацгвардія**»; «**Посковзнувся. Упав. Утратив свідомість. Прийшов до тями – уже в Нацгвардії**».

Мем-концепт ВІЗИТКА ЯРОША мотивований подіями на початку війни (20.04.2014 року), коли внаслідок збройної сутички під Слов'янськом загинули 5 осіб. Російський телеканал LifeNews повідомив, що на місці подій було знайдено американські долари, зброю і візитку лідера «Правого сектора» Дмитра Яроша. Пост-фольклорні тексти побудовані на використанні концептуальних метафор.

ВІЗИТКА як КАТАСТРОФА. У таких текстах «візитка Яроша» визначена як причина відомих у світі катастроф, катаклізмів чи інших негативних подій: «На місці вибуху Чорнобильської АЕС було знайдено Візитку Яроша», «**На місці падіння тунгуського метеориту була знайдена візитка Яроша**»; рос. «**Не падение астероида уничтожило динозавров, а #ВизиткаЯроша**»; «А Перший Канал ще не заявляв, що «Правий Сектор» розп'яв Ісуса Христа? А то, кажуть, під Єрусалимом знайшли якісь візитки»; «На місці де розп'яли Христа знайшли #ВизиткуЯроша»; «У черепі бідного Йорика було знайдено #ВизиткуЯроша»; рос. «На затонувшей подводной лодке «Курск» была найдена #ВизиткуЯроша».

ВІЗИТКА як ЧУДОДІЙНИЙ ЗАСІБ. У таких текстах візитка наділена здатністю допомагати в критичних ситуаціях: «Абітурієнти цього року можуть не здавати ЗНО, якщо у них є #ВизиткаЯроша»; рос. «ВизиткаЯроша помогает от сглаза, порчи».

ВІЗИТКА як СИЛА. Наприклад: «Царьов відмовився від держохорони й попросив блок #ВизиткаЯроша»; «візитки Яроша, як і рукописи, не горять»; «мою сторінку охороняє візитка Яроша»; рос. «Во время ликвидации Усамы бен Ладена, американскими спецслужбами была найдена #ВизиткаЯроша». рос. «Русские ученые в Антарктиде нашли секретный немецкий бункер. Дверь была заблокирована, но старый терминал принял #ВизиткаЯроша».

ВІЗИТКА як ЦІННІСТЬ. Наприклад: «На Західній Україні замість свідоцтва про народження видають ВізиткаЯроша»; «2014 року #ВизиткаЯроша було номіновано на літературну премію імені Тараса Шевченка»; «Якщо вставити в банкомат Приватбанку #ВизиткаЯроша, то він видасть бронезилет і автомат»; рос. «Завтра ЦБ РФ объявит официальный курс #ВизиткаЯроша».

ВІЗИТКА як ДЕМОНІЧНЕ. Наприклад: «Тираж візитки Яроша – 666 екземплярів».

Мем-концепт СНИГУРИ. Актуалізує російський фейк про те, що в українських школах вчать дітей «*полювати на снігурів*» нібито через їхнє червоне забарвлення, яке асоціюється з Росією, і, навпаки, годувати синиць, бо ті мають патріотичний жовто-блакитний колір (телеканал «Россия-1», 12.12.2014).

Імпліцитна семантика кольору: «*Снігурі – це не Росія? Снігурі – це символ “Правого Сектору”*»! (наявність червоного і чорного кольорів в оперінні птаха як алюзія до червоно-чорної символіки цієї організації).

Алогізми: «*Може, це й брехня, але краще озброїти снігурів*».

Рекламна семантика: спроба пояснити такі нововведення в школі як спосіб зацікавлення: «*Можливість убивати москальських снігурів – це піар-акція, щоб набрати класи*».

Мем-концепт ЧЕ ТАМ У ХОХЛОВ. Іронічне висміювання росіян, які приділяють надто багато уваги новинам про Україну, не помічаючи проблемних тем у власній державі. Зафіксовані тексти побудовані за принципом парадоксу: наявність проблемної ситуації, в якій героя все одно цікавить Україна. Наприклад: концепт **ТИСЯЧІ ВІНКІВ** як натяк на загиблих росіян на Донбасі: «*Тут нам прислали тисячу венков. Зачем? Да пофиг. Чё там у хохлов?*» (сторінка «Мах Robokin», facebook.com); концепт **ЛАНЦЮГИ й КАЙДАНИ** як натяк на відсутність демократії: «*Под перезвон цепей и кандалов: “А, кстати, чё там, чё там у хохлов?”*» («Andrij Bondar», facebook.com); концепт **ПОЖЕЖІ:** «*По всей Хакасии пожар, / Сгорело 100 лесов, / А ящик только и бубнит: / “Ничё! Вот у хохлов...”*» (сторінка «Yevheni Kuzmenko», facebook.com).

Мем-концепт КРИВАВИЙ ПАСТОР. Одним зі створених образів опору російській інформаційній агресії є *Кривавий Пастор*. Так російська пропаганда назвала О. Турчинова, який віддав наказ про початок АТО. З тих пір жарти й анекдоти про пастора, який знищує *вату* і *російськомовних немовлят*, набули широкого поширення. Наприклад: *Турчинов телефонує: Алло! Вата? Ти зараз згориш!* (акаунт «Свідки Кривавого Пастора», facebook.com). Комічний ефект, окрім вживання знеособлювальної лексеми *вата* та алюзії до фразеологізму *палити вату* (у значенні «вбивати»), досягнуто і за рахунок алюзії на відому цитату з радянської комедії «Іван Васильович змінює професію» (рос. *Алло, Галочка? Ты сейчас умрешь*). Також трапляються тексти-алюзії до відомої фрази із фільму «Хрещений батько» («*Ти просиш мене..., але ти робиш це*

без поваги»). Наприклад: «*Ти просиш у мене благословення, але ти не приніс мені **младенця***». Популярності набули також жарти, стилізовані до відомих текстів з обгортки жувальної гумки «Love is»: *Любов Пастора – це **приготувати** їй **младенця** ще до того, як вона прокинулася*. Використання транслітерованої форми «младенец» надає постфольклорним текстам комізму.

Мем-концепт ВИКОПАНЕ МОРЕ. Актуалізує фейк російського телеканалу «ТВЦ» (26.01.2015), нібито в українських школах дітей навчають, що давні українці самі викопали Чорне море, щоб купатися і прати. «*Спустившись на дно Чорного моря, Путин увидел памятник человеку в шароварах и оселедцем с табличкой: «Гриць – краціий копач Чорного моря» («Ойген», twitter.com)*».

Мем-концепт ГУМКОНВОЙ. Мотивований систематичним надсиланням Росією на Донбас нібито гуманітарної допомоги з порушенням міжнародного та українського законодавства. В українському інформаційному просторі такі дії Росії пояснюють як надсилання зброї бойовикам і висвітлюють у ЗМІ за допомогою лексем воєнної тематики. Наприклад: «*На український Донбас **вторгся** 100-й «гумконвой» РФ» (pravda.com.ua, 26.11.2020)*. Таке ж трактування наявне в постфольклорних текстах: «*–Що за вибух страшної сили був сьогодні в Донецьку ?! – Це **здетонував** один з білих КАМАЗів з путінської «гуманітарною допомогою»;* «*Деся в Луганську: – Ти навітьо «лимонку» гризеш ?! / – А іншої гуманітарної допомоги з Росії не привезли!»*».

Мем-концепт ВОЄНТОРГ. Мем мотивований фразою В. Путіна, який у відповідь на зауваження, що форма військових, які блокували українські частини в Криму, схожа на форму російської армії, відповів: «*Подивіться на пострадянський простір. Повно форми, яка схожа... Підіть в магазин у нас і купіть там будь-яку форму»* (4.03.2014). Російські ЗМІ, цитуючи Путіна, слово «магазин» замінили на «воєнторг»: «*Путин: Войска, оккупировавшие части в Крыму, не являются российскими, а форму можно купить в любом военторге»* (mk.ru, 4.03.2014). Концепт вживають зі значенням «приховувати щось очевидне». Це передусім стосується пояснення російських реалій, наприклад: «*Це не ми. Новичок можна купити у воєнторзі*». Також його вживають і в українському контексті: «*– Барак Хусейнович, не знаєш, звідки у «Правого сектора» взялися «Томагавки»?! – Навіть не уявляю, Володимир Володимирович, може у воєнторзі купили?»*»

Мемі-концепти *РОЗІП'ЯТИЙ ХЛОПЧИК / МАЛЬЧИК В ТРУСИКАХ* з'явився після інтерв'ю української жінки російському телеканалу, яка заявила, що нібито бачила, як українська армія розіп'яла трирічного хлопчика на очах у матері в м. Слов'янську. Сказана нею фраза «*Взяли ребенка трех лет, мальчика маленького в трусиках, в футболке, как Иисуса на доску объявлений прибили*» стала мемом, який досі використовують для висміювання різних подій, передаючи російську мову в українській транслітерації для комічного ефекту: «*взяли мальчи́ка в труси́ках і довели його до того, що він віджав Крим*» (про Путіна), «*взяв мальчи́ка в труси́ках і розіп'яв його на рингу*» (про перемогу українського боксера).

Мемі *ЗГВАЛТОВАНА ПЕНСІОНЕРКА* (російський фейк, нібито українські військові гвалтують донецьких пенсіонерок прямо на блокпостах), ***ЇСТИ НЕМОВЛЯТ*** зафіксовані у складі комбінованих текстів, у яких актуалізуються одночасно кілька мемів-концептів. Наприклад: «*Хто хлопчика не розпинав, за рабами не займати!*»; «*Оголошення: Міняю зрайку **вбитих снігурів** на одного **рускомірського младенца**. Або лугандонських **рабів** по курсу РНБО. Вампірам і ополченцям прохання не турбувати*»; *Наївсь товчених снігурів й питаю: що там в москалів?*(сторінка «Євгенія Чуприна», facebook.com); «*А над **концтабором літають згвалтовані снігурі***»; «*Піду з'їм російськомовного младенца в компанії з двома рабами, ну а потім і на снігурів полюватиму, завжди так і роблю*»; «*Зараз доп'ю сік з крові російськомовного младенца, згвалтую ветерана з простріленими ногами, закопаю дванадцятирічну дівчинку і піду настріляв снігурів, буде що на стіл поставити до дня народження Гітлера*»; «*Кіностудія “Карательфільм” представляє нові серіали: “**Рабиня** Изварине”, “**Нацгвардія** теж плаче” і “Моя прекрасна Хунта”*»;

Деякі зафіксовані твори є трансформацією уже відомих раніше текстів. Наприклад, вірш українського поета А. Полежаки стилістично наближений до твору Т. Шевченка: «*Садо́к вишневи́й коло хати, / Раби сапають буряки, / Фрейлехс²⁰ танцюють парубки, / Висить дитинка розіп'ята – / Над тільцем порхають круки. / Зігує мати на порозі, / Моститься ззаду **син-Пріап**, / В світлиці на іконі – **цап**, / Сім'я вечера на підлозі – / Парує смажений кацап. / Ідуть з АТО **американці**, Співають “бейбі, донт*

---

²⁰ Фрейлехс – єврейський танець.

ю край...”, / Лунає спів за небокрай, / Ти ж *über alles*²¹, моя мамця – / **Жидофашистський рідний край!**» (сторінка «Артем Полежака», facebook.com). Зберігаючи Шевченкову канву, автор наповнює її лексемами, що позначають головні російські пропагандистські маркери про Україну. Слово «раби» є перегуком із російським фейком про те, що українським військам за участь в АТО влада обіцяє «клаптик землі й двох рабів»²². Закономірно, що в аналізованому тексті раби виконують покладену на них функцію – важко працюють («сапають буряки»). Лексема «**Фрейлехс**» (єврейський танець) висміює глибокий пласт фейків російської пропаганди, що нібито всі революції, у тому числі й Революція гідності в Україні, відбуваються за «таємною змовою євреїв і масонів, які хочуть зашкодити Росії». Сполука «**дитинка розп’ята**» також вказує на сюжет у російських новинах, у якому йдеться, що українські військові нібито розп’яли російськомовного хлопчика в м. Слов’янську. Дієслово «**зігує**» створює нацистський контекст. Лексема походить від нацистського гасла «*Sieg Heil!*» (нім. *Sieg Heil! (Хай живе Перемога!)*, вигукування якого супроводжувалося «нацистським салютом» (*Sieg Heil Gruß, Hitlergruß, Deutscher Gruß*): підняття руки вгору під кутом приблизно 45 градусів із розкритою долонею вниз²³. Гасло стало мотиватором для утворення слова «зигувати» (зігувати), а також словосполучення «кидати зігу». Лексема «**син-Пріап**» має сему ‘розпуса’, оскільки Пріап – це античне божество, покровитель родючості й чуттєвих насолод²⁴. Так автор натякає на створений російською пропагандою наратив про нібито розпусну поведінку жителів Західної Європи, звідси використання концептуальних метафор на зразок «*Содом і Гоморра*» щодо позначення Європи в російських ЗМІ або контамінованої сполуки «*Гейрора*», якою російська пропаганда вказує на неприйняття прав ЛГБТ-спільноти²⁵.

---

²¹ Сполука “*über alles*” – натяк на перший рядок “*Deutschland, Deutschland über alles*” (“*Німеччина, Німеччина понад усе*”) із “*Пісні німців*” (*Das Lied der Deutschen*) (1841).

²² Сюжет показаний в ефірі російського телеканалу “Первый” (tv.ru, 2.11.2014)

²³ Allert T. The Hitler salute. On the meaning of a gesture. New York : Metropolitan Books. 2008.

²⁴ Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 7. С. 108.

²⁵ Foxall A. From Evropa to Gayropa: A critical geopolitics of the European Union as seen from Russia. *Geopolitics*. 2019. Vol. 24 (1). P. 11.

Лексема «цап» має сему 'сатанизм', оскільки в культурному дискурсі Сатану часто зображують із головою цапа. Це є алюзією до бажання російських ЗМІ зобразити українців як відступників від християнства, безбожників. Сполука «*смажений кацап*» актуалізує семантику російського напівіронічного твердження про те, що українці нібито їдять російськомовних дітей. Лексема «*американці*» та згадка пісні “*Baby Don't You Cry*” є алюзією до поширеного фейку, що нібито в АТО воюють американські солдати. Сполука «*über alles*» також актуалізує концепт *НАЦИЗМ*, оскільки є алюзією до «Пісні німців», першим рядком в якій є “*Deutschland, Deutschland über alles*” («*Німеччина, Німеччина понад усе*»). Посилює цей контекст і оксиморонна лексема «*жидофашистський*». Слово стало складовою частиною мови опору, оскільки показує абсурдність російської пропаганди, яка, з одного боку, звинувачує євреїв у всьому, що відбувається в Україні, а з іншого боку, говорить про розгул нацизму й фашизму.

У наступному тексті стилізованому під відому пісню «Плакала береза», *Плакала корова, / выменем качая / языком шершавым слезы утирая / мальчика распяли, / снегирей убили, / Повезло лишь бабке / Удовлетворили*. Лексема «удовлетворили» актуалізує концепт-мем *ЗГВАЛТОВАНІ ПЕНСІОНЕРКИ*. У поєднанні зі словом «повезло» демонструє абсурдність звинувачень в уявному згвалтуванні.

Такі тексти покликані шляхом використання комізму нівелювати вплив поширюваних пропагандою мемів.

Особливий вид текстів пов'язаний із санаційною тематикою. Після уведення санкцій проти Росії за анексію Криму та збройну агресію на Донбасі, Москва увела санкцію у відповідь, заборонивши їжу з європейських країн. Вилучені заборонені продукти публічно знищували за допомогою бульдозерів. Українська мережева спільнота створила велику кількість жартів із цієї теми.

Мем *САНКЦІЙНІ ГУСИ*. Особливої уваги набула інформація про те, що в такий спосіб було знищено три тушки гусей, які російська влада визначила як санкційні продукти. Зафіксовані такі фрази у заголовках статей українських ЗМІ: «Путін проти гусей» (*espresso.tv*, 17.08.2015), «Росія воює з їжею», «Гуси штурмують Кремль», «Гуси готують війну проти Путіна» (*bilshe.com*, 18.08.2015). Подія стала мотиватором для створення багатьох анекдотів, у яких порушені актуальні теми. Наприклад, фейки про «слід НАТО на Донбасі»: «Карателі знову обстріляли Донецьк. На місці обстрілу

були знайдені гусячі гільзи НАТОвського зразка» (atn.ua); вживання лексики на позначення негативних явищ як основи російської дійсності: «Летят санкционные гуси, А я остаюся с тобой Родная моя Мордорщина – Берёзки, гробы, стекломой» (atn.ua, 14.08.2015); «Точно по плану завтра в обед / Вспыхнут голодные бунты.../ Это наш симметричный ответ/ на санкции вашей хунты» (durdom.in.ua, 11.08.2015); вплив телевізійної пропаганди: «Коли холодильник почав перемагати телевизор, приїхав бульдозер і зрівняв рахунок» (politiko.ua, 16.08.2015). Зафіксовано тексти за уже згаданим зразком «Love is»: «Санкції – це разом душили гусей» (bilshe.com, 18.08.2015). «Четверту добу палають зірниці, лютує в Росії вчорашній ЧК, Підкиньте хамона, поручик Голіцин / Корнет Оболенський, підкиньте сирка» (politiko.ua 16.08.15). Використана також тема нацизму/фашизму. Зокрема, використано лексеми, що вербалізують концептуальну метафору «РУСКИЙ МІР» як ФАШИЗМ, а також нав'язують лексемі гуси семи 'фашизм'. Наприклад, іронічне гасло «Гуси не пройдут!» є алюзією до російського «Фашизм – не пройдет». Нацистський контекст, який у російській пропаганді часто змішаний із фашистським, створено за допомогою маркерів «фашизм», «спалення книг», «Мусоліні», «Бандера». Поряд із цим використано паралелізм: «Палити книги – це фашизм. Палити їжу – це російський мір» (politiko.ua); «Вбивайте гусей швидше! Вони пробандерложені, колись урятували Рим, а в Римі Муссоліні!» (atn.ua). У результаті поширення таких пост-фольклорних текстів сформований такий синонімічний ряд: гуси – НАТО – фашисти – вороги. У результаті образ гусей поповнює у свідомості мовця асоціативно-образний ряд «одвічних ворогів» Росії таких, як НАТО й фашизм. Такі паралелі мають знущальний ефект, оскільки руйнують створюваний ворогом міф про «велику російську державу», яка насправді воює з домашньою птицею. У деяких «санкційних» анекдотах основним засобом впливу стає сарказм, за допомогою якого вдається порушити важливі суспільні теми, пов'язані з війною. Зокрема, в наступному прикладі, побудованому на антитезі, вираженій дуальною опозицією СОРОМ – ГОРДІСТЬ. Сполука «російський солдат» стає вербалізатором концепту СОРОМ, а лексема «сир» – концепту ГОРДІСТЬ. Таке протиставлення є спробою донести ідею, що нібито в Росії цінність сиру вища за цінність життя солдата: «Росія – це така країна, де

солдатів ховають потайки і з соромом, а сир – демонстративно і з гордістю» (atn.ua).

Українські користувачі мережі по можливості впливають на політичні процеси в площині міжнародних відносин. Наприклад, у серпні 2014 року на офіційній сторінці Міністерства закордонних справ у мережі «Твітер» було опубліковано картинку з кришміткою (хештегом) *#RussiaInvadedUkraine* (*Росія вторглася в Україну*). Користувачі мережі розширили цю публікацію кілька тисяч разів, супроводжуючи кожне поширення цим хештегом, а також використовували цю кришмітку як самостійну публікацію з метою привернути увагу міжнародної спільноти до дій Росії. Ще одним прикладом мережевої реакції є кампанія з кришміткою «*#Danke, Frau Ribbentrop!*» («*Спасибі, фрау Ріббентрон!*»), яку користувачі мережі організували після того, як канцлер Німеччини Ангела Меркель погодилася в розмові з В. Путіним ідею переговорів між українським урядом і сепаратистами. Так був створений концепт-мем *ФРАУ РІБЕНТРОП*, який ґрунтується на концептуальній метафорі *МЕРКЕЛЬ як РІБЕНТРОП*, що є алюзією до «Договору про ненапад між Німеччиною і Радянським Союзом» (23.08.1939), із розмовною назвою «*пакт Молотова-Ріббентропа*», оскільки був підписаний міністром закордонних справ Німеччини Йоахімом фон Ріббентропом та народним комісаром закордонних справ СРСР Вячеславом Молотовим. Договором був передбачений поділ території Польщі між Німеччиною та СРСР.

Серед досліджуваних постфольклорних текстів найбільш поширеними є актуалізовані концепти *ПРОЗРІННЯ*, *ЗЦІЛЕННЯ*, *ЗАНЕПОКОЄННЯ* та *СТУРБОВАНІСТЬ*.

Концепти-меми *ЗАНЕПОКОЄННЯ* і *СТУРБОВАНІСТЬ* пов'язаний зі скаргами українців на те, що міжнародна спільнота діє нерішуче в боротьбі проти Росією. Часто в українських новинах інформація про реакцію світових лідерів подано як «*висловив крайнє занепокоєння*», «*висловив стурбованість*». Така реакція світу обурювала громадськість, а тому з'явилися іронічні тексти, наприклад: «*Стадії реакції світу на путінську агресію: 1) занепокоєність, 2) серйозна занепокоєність, 3) крайня стурбованість*. Ці концепти-меми вжиті зі значенням – «бездіяльність», «відсутність реакції», «невтручання». «*Радбез ООН висловив крайню стурбованість через те, що Путін зажадав «особливий статус» для Аляски, а «ввічливі чукчі», зображуючи ескімосів,*

готують референдум про визнання незалежності цієї споконвічно російської території...»

Концепт СЛІПОТА. Окрема група текстів стосуються оцінки дій представників ОБСЄ, які, на думку українців, нібито навмисне не помічають порушення режиму тиші російською стороною та відмовляються визнати присутність регулярних російський військ на Донбасі. Лексеми *осліпли, сліпі, сліпота* під час характеристики дій ОБСЄ зафіксовано і в текстах ЗМІ. Наприклад: «*Тут росіяни не воюють*»: в ОБСЄ раптово **осліпли**» (znaj.ua, 26.10.2018). Такі звинувачення стали основою текстів, у яких засобом досягнення комічного ефекту є **парадокс**. Наприклад: «*Запідозрив якось представник моніторингової місії ОБСЄ в Україні дружину в зраді. Найняв детектива. Згодом той звітує: /- Зустрілася з якимось чоловіком в кафе, а потім вони поїхали в готель, почали обійматися, цілуватися і знімати одяг... / – А потім? / – Потім вони затулили штору. / – Ну ось, знову ця невизначеність*» (korrespondent.net, 20.10.2018). У цьому тексті лексема «*невизначеність*» вжита після докладного пояснення ситуації, в якій не може залишатися сумнівів. У наступному тексті ефект парадоксу досягнуто за допомогою **тавтології**: «*Через обстріли Дебальцевого ОБСЄ не може потрапити в Дебальцево, щоб зафіксувати – є там обстріли чи немає*» (anekdot.kozaku.in.ua, 30.05.2018). Також парадокс може бути побудований за допомогою **алогізмів**, виражених числовими сполуками: «*За минулу добу спостерігачі ОБСЄ зафіксували на Донбасі 30 випадків припинення вогню*» (sensor.net). Конструкція «*30 випадків припинення вогню*» є **іронією**, оскільки насправді означає «часті обстріли». У тексті «*Терористи на Донбасі обстріляли позиції ВСУ з РПГ-27, що перебуває на озброєнні тільки армій РФ і Йорданії. В ОБСЄ вже зробили суворе попередження Йорданії*» (sensor.net) парадокс досягнуто за допомогою алогічного вибору одного з денотатів, позначених онімами. «*ОБСЄ не знає, хто «ночами» в'їжджає в Україну з території РФ. А форму з російськими розпізнавальними знаками можна купити «де завгодно*» (сторінка «Дніпро Бандерівський», twitter.com).

Концепти-меми ПРОЗРІННЯ, ЗЦЛЕННЯ вербалізовані в текстах із загальним значенням здивування: «*Диво зцілення відбулося в селищі Широкине, що під Маріуполем. Внаслідок потрапляння снаряду відлетів уламок бетону і влучив у голову представника місії ОБСЄ. Після цього до представника повернувся*

СЛУХ та ЗІР. *І тепер представники ОБСЄ бачать обстріли та можуть по звуку визначити напрямок, звідки ведеться обстріл»; «Диво прозріння сталося сьогодні з представником ОБСЄ на Донбасі. До нього повернувся зір і тепер він бачить обстріли з російського боку»* (група «Гумор українців» на facebook.com).

ВИСНОВКИ

1. Постфольклорні тексти, що висвітлюють тему російсько-українського протистояння, можна трактувати як один із складників ведення інформаційної війни, оскільки за їх допомогою можна створювати й пропагувати власні цінності, а також руйнувати, знецінювати ворожі.

2. Важливу роль у створенні та руйнуванні смислів відіграють концептуальні метафори, покладені в основу досліджуваних текстів. У процесі аналізу виокремлено 25 концептуальних метафор. Із них 9 позначають суспільні цінності (*УКРАЇНА як ЦІННІСТЬ, АРМІЯ як ЦІННІСТЬ, ЗАХИСТ (країни) як ЦІННІСТЬ, БОРОТЬБА як ЦІННІСТЬ, НЕЗАЛЕЖНІСТЬ як ЦІННІСТЬ, НАТО як ЦІННІСТЬ, МОВА як ЦІННІСТЬ, НАЦІЯ як ЦІННІСТЬ, ТОМОС як ЦІННІСТЬ*), 8 – трактують убивство і смерть ворога як позитивні явища (*УБИВСТВО як ЛЮБОВ, УБИВСТВО/СМЕРТЬ як РОЗВАГА, УБИВСТВО/СМЕРТЬ як ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС, УБИВСТВО/СМЕРТЬ як ЮРИДИЧНИЙ ПРОЦЕС, УБИВСТВО як РОБОТА, УБИВСТВО як ПОРЯТУНОК, УБИВСТВО як ВІДПЛАТА, УБИВСТВО як ПОЛІТИКА*); 8 – знецінюють ворожі смисли й наративи (*ОКУПОВАНИЙ ДОНБАС як МОСКВА, НОВОРОСІЯ/ЛДНР як ЧУЖІСТЬ, ЛДНР як СОЦІЛЬНА КАТАСТРОФА, ЛДНР як ФЕЙК, РУССКІЙ МІР як ЗАГРОЗА, ЛДНР як НЕВИЗНАНІСТЬ, ЛДНР як КНДР, ЛДНР як КРИМІНАЛ*).

3. У досліджуваних текстах часто закладено певні поведінкові сценарії, які формують думку про те, як діяти в певних обставинах чи з певними людьми. Ілюкативна складова частина спонукає до дії виражена за допомогою різних засобів, зокрема: дієсловами у формі наказового способу, присудковими словами зі спонукальною семантикою необхідності; інфінітивами на позначення дії в поєднанні зі сполуками *один спосіб, єдиний вихід*; конструкціями із семантикою безальтернативності; гаслами; звертаннями в поєднанні дієсловами зі спонукальною семантикою; поєднанням дегуманізованої лексики і слів із семантикою бажального покарання.

4. Зафіксовано 16 мемів-концептів як засобів знецінення розповсюджуваної антиукраїнської пропаганди (*ДВА РАБИ, ЗНЯТИ В НАЦГВАРДІЮ, ВІЗИТКА ЯРОША, СНИГУРІ, рос. ЧЕ ТАМ У ХОХЛОВ, КРИВАВИЙ ПАСТОР, ВИКОПАНЕ МОРЕ, ГУМКОНВОЙ, ВОЄНТОРГ, РОЗІП'ЯТИЙ ХЛОПЧИК, ЗГВАЛТОВАНА ПЕНСІОНЕРКА, ЇСТИ НЕМОВЛЯТ, САНКЦІЙНІ ГУСИ, ЗАНЕПОКОЄННЯ/ СТУРБОВАНІСТЬ, СЛІПОТА, ПРОЗРІННЯ/ ЗЦІЛЕННЯ*). Тексти, в основі яких лежать такі меми-концепти, покликані висміяти насаджувані російськими ЗМІ неправдиві наративи.

АНОТАЦІЯ

Пропоновану розвідку присвячено дослідженню мови пост-фольклорних текстів у дискурсі інформаційної війни в межах російсько-українського протистояння. У процесі дослідження проаналізовано 500 творів розважального змісту (анекдоти, вірші, кричалки тощо) українського сегмента мережі «Інтернет», дібраних із 2014 до 2021 року шляхом часткового відбирання з інформаційних та розважальних порталів, а також зі сторінок (і коментарів під дописами) в соцмережах. У процесі аналізу визначено 25 концептуальних метафор і проаналізовано їхню роль у віддзеркаленні аксіологічного змісту досліджуваних текстів (зокрема, встановлено, що вони позначають суспільні цінності, трактують убивство і смерть ворога як позитивні явища, знецінюють ворожі смисли й наративи). Визначено, що іллокутивний зміст наявних у досліджуваних текстах спонукань виявлений за допомогою: дієслів у формі наказового способу, присудкових слів зі спонукальною семантикою необхідності; інфінітивів на позначення дії в поєднанні зі сполуками *один спосіб, єдиний вихід*; конструкцій із семантикою безальтернативності; гасел; звертань у поєднанні дієсловами зі спонукальною семантикою; поєднання дегуманізувальної лексики і слів із семантикою бажального покарання. Виявлено 16 основних мемів-концептів як засобів знецінення наративів поширюваної антиукраїнської пропаганди.

Література

1. Григоренко І., Воловенко І. Новітній український фольклор у мережевій комунікації: типологічні характеристики та тематика.

Intercultural Communication. 2019. № 1(6). С. 37–52. DOI: 10.13166/inco/103643

2. Денисюк Ж. Постфольклор інтернет-комунікації в аксіологічному вимірі. Київ : НАКККиМ, 2017. 384 с.

3. Жаботинская С.А. *Язык как оружие в войне мировоззренней майдан – антимайдан : словарь-тезаурус лексических инноваций Украина, декабрь 2013 – декабрь 2014. Интернет-издание*. 2015. 90 с. УАКЛуП. URL: https://uaclip.at.ua/zhabotinskaja-jazyk_kak_oruzhie.pdf.

4. Жаботинская С. И. Концептуальная метафора: процедура анализа для множественных данных. *Актуальні проблеми менталінгвістики* : збірник статей за матеріалами VII Міжнародної конференції. Черкаси, Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, 28–29 квітня 2011 р. Черкаси : Ант, 2011. С. 3–6.

5. Квят А. Медиамем как инструмент политического PR: когнитивный поход. *Электронный научный журнал «Медиаскоп»*. 2013. Вып. 1. URL: <http://www.mediascope.ru/node/1254>

6. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А.Н. Баранова. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 256 с.

7. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

8. Allert T. The Hitler salute. On the meaning of a gesture. New York : Metropolitan Books. 2008.

9. Foxall A. From Evropa to Gayropa: A critical geopolitics of the European Union as seen from Russia. *Geopolitics*. 2019. Vol. 24 (1). P. 174–193.

10. Kinnick Katherine N., Krugman Dean M. and Cameron Glen T. Compassion Fatigue: Communication and Burnout toward Social Problems. *Journalism & Mass Communication Quarterly*. 1996. V. 73(3). P. 687–707. <https://doi.org/10.1177/107769909607300314>

11. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1980.

12. Lakoff George. Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf. *Viet Nam Generation Journal & Newsletter*. V3, N3 (November 1991). URL: http://www2.iath.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Texts/Scholarly/Lakoff_Gulf_Metaphor_1.html

13. Moeller S. Compassion Fatigue: How the Media Sell Disease, Famine, War and Death. London: Routledge, 1999. 400 p.

Information about the author:

Kyryliuk Olha Leonidivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Ukrainian Language
and Journalism Department

Volodymyr Vynnychenko

Central Ukrainian State Pedagogical University
1, Shevchenka str., Kropyvnytskyi, 25006, Ukraine